

Midwinterwatervogeltelling 2011

Ronald Pieters, John van der Woude & Frank van Groen

Elk jaar in januari wordt in heel Europa en daarbuiten een telling gehouden om inzicht te krijgen in de aantallen, de aanwezigheid en het trekgedrag van watervogels. SOVON coördineert de tellingen in Nederland. Ondanks dat Nederland een zeer klein deel vormt van de oppervlakte van Noordwest-Europa, verblijft van diverse soorten Europese

Meerkoet en Kokmeeuw vechten om de eerste plaats

FOTO: TOM VISBEK, flevopark, 24-01-11

watervogels het merendeel tijdens de winter in Nederland.

In 2011 viel de telling in het weekend van 15-16 januari. De kersverse veldwerkcommissie van de VWGA heeft het initiatief genomen om, net als in 2000 en 2006, het gebied binnen de ring A10 te tellen. Normaliter wordt dit gebied niet meegenomen in de jaarlijkse midwintertellingen. De resultaten van de telling van 2000 zijn destijds gepubliceerd in De Gierzwaluw (Tempelman & Visbeek, 2001), die van 2006 niet.

Methode De getelde watervogels betreffen futen, reigerachtigen, zwanen, ganzen, eenden, rallen, steltlopers, sterns en meeuwen. Ook roofvogels, IJsvogel en Grote Gele Kwikstaart worden 'meegenomen' in deze telling. Alleen plaatsgebonden vogels worden geteld. Overvliegende vogels, zonder binding met het terrein, worden niet geteld, laagvliegende meeuwen wel. Om dubbeltellingen van slaaptrekkende vogels tussen de verschillende stadsdelen te voorkomen, is hoofdzakelijk geteld tussen 10.00 uur en 16.00 uur.

Het gehele gebied binnen de ring A10 is geteld, exclusief Het IJ en de Hemhavens. Om het gebied te tellen hadden veertien tellers 56 teluren nodig, verdeeld over veertien deelgebieden. Interessant is natuurlijk de vergelijking met de resultaten van 2000 en 2006. Om de gegevens van deze jaren met 2011 te kunnen vergelijken, worden in dit verslag alleen aantallen gebruikt uit de gebieden die in alle drie de jaren zijn geteld. Zo is in 2011 een groot deel van het westelijke deel van Noord niet geteld en zijn in het oostelijke deel van Noord de meeuwen niet geteld. In 2006 zijn ook overvliegende vogels genoteerd. Al deze gegevens worden hier buiten beschouwing gelaten.

Het weer Vanaf eind november 2010 tot 11 januari 2011 was er sprake van vorst, waarna het zacht weer werd, met 8-11 graden boven nul op de teldag 15 januari. Het motregende licht en er stond een matige zuidwestenwind. Het ijs op de binnenwateren was door deze snelle dooi met weg.

Voorafgaand aan de telling van januari 2000 was er nauwelijks vorst. De telling van januari 2006 vond plaats na een lichte tot matige vorstperiode, dus minder streng dan die van 2011, maar duidelijk strenger dan die van 2000.

Resultaten De resultaten per telgebied van de midwintertelling 2011 en de totalen per soort tijdens de drie midwintertellingen binnen de ring A10 staan in Tabel 1. Om de vergelijkbaarheid tussen de jaren te vergroten, zijn de aantallen van 2000 en 2006 licht gecorrigeerd en is voor 2011 een kolom opgenomen met aantallen exclusief die van Amsterdam-Noord. Bij de bespreking van de resultaten wordt steeds gerefereerd aan de totalen van 2011 exclusief Noord. In het telweekend 15-16 januari zijn 31 watervogelsoorten geteld. Dit aantal is inclusief exoten. Indien Amsterdam-Noord buiten beschouwing wordt gelaten is dit aantal 29. In 2006 waren Kievit en Watersnip aanwezig op het tijdelijke natte terrein van het Science Park. Beide soorten waren in 2011 afwezig, maar het totaal aantal soorten bleef toch stabiel door een waargenomen Witgat aldaar en twee Brandganzen in Noord.

Het aantal getelde exemplaren kwam dit jaar uit op 15910 (inclusief Noord). Exclusief Noord komt het totaal op 13480. In 2006 was het totaal 13023 en in 2000 9761 (beide exclusief Noord). Vooral de hoge aantallen Meerkoet in 2006 en 2011 verklaren de hogere totalen ten opzichte van het jaar 2000.

Door meer bebouwing zijn er nu minder polders, weilanden en ruigten aanwezig in de stad, in vergelijking met het jaar 2000. Dit kan de afwezigheid van Kolgans en het kleinere aantal Brandganzen verklaren.

De Meerkoet is dit jaar met stip uitgekomen op nummer 1, met 4715 exemplaren (inclusief Noord zelfs 5637). In 2006 werden 2344 Meerkoeten geteld en in 2000 'slechts' 1674. Het hogere aantal in 2006 en vooral in 2011 heeft waarschijnlijk te maken met het weer in de periode die voorafging aan de tellingen. Door de vorst kunnen de Meerkoeten de (warmere) stad in zijn getrokken. Een bijkomende oorzaak kan de verbeterde water- en oeverkwaliteit in Amsterdam zijn en wellicht een hogere predatie in de periferie van de Amsterdamse regio. De landelijke winterpopulatie is de afgelopen tien jaar min of meer stabiel.

Op nummer 2 staat de Kokmeeuw. De aantallen getelde Kokmeeuwen fluctueren in de tellingen echter sterk - 3154 in 2000, 5035 in 2006 en 2954 in 2011 - hetgeen wellicht wordt veroorzaakt doordat Kokmeeuwen moeilijk zijn te tellen. Verschillen in resultaten kunnen met name optreden wanneer laag overvliegende exemplaren al dan niet worden geteld. Het aantal overwinterende Kokmeeuwen in Nederland verdubbelde tussen 1975 en 1990 om vanaf 1990 weer te halveren.

Tabel 1. Aantal watervogels per telgebied midwintertelling 2011 Et totalen 2006 en 2000

	Centrum	Grachtengordel	Gouden Reaal/Spaarndammerbuurt	Westerpark/Sloterdijk	West - Noord	West - Zuid	Zuid	De Pijp/Rivierenbuurt	Plantagebuurt	Oostelijke Eilanden	Oost	Watergraafsmeer	Noord - West	Noord - Oost	Totaal 2011 (incl. Noord)	Totaal 2011 (excl. Noord)	Totaal 2006	Totaal 2000
Dodaars									3	2					5	5	11	3
Fuut	4	6	2		2	10	8	6	2	5	9	4		12	70	58	57	55
Aalscholver			1	4		14	6	1		2	7	2			37	37	24	8
Blauwe Reiger		4		71	2	5	11	8	1	3	74	55	4		238	234	156	87
Ooievaar												2			2	2	2	
Knobbelzwaan	101	25	9			17	3	2	1	56	2			2	218	216	34	34
Zwarthalszwaan						1	2								3	3		
Kolgans																		70
Grauwe Gans											17		49		66	17	40	
Soepgans		2	15	6		35	83	1	14	13	42	8	6		225	219	383	164
Kleine Canadese Gans																		1
Brandgans														2	2			15
Nijlgans			2	2							4	3	2		13	11	13	1
Muskuseend																	9	1
Carolina-eend						1									1	1		
Krakeend				15				8			5		8	39	75	28	25	16
Wintertaling											32				32	32	18	
Wilde Eend	53	97	59	214	35	205	250	398	138	186	618	185	9	551	2998	2438	3025	3195
Soepeend	21	29	36	20	2	14	32	76		6	117	110		57	520	463		
Slobeend						1									1	1	4	
Tafeleend		1				3		1						4	9	5	9	7
Kuifeend	3	8	3	9	11	67	32	30		58	35			30	286	256	78	126
Buizerd											3		1		4	3	2	4
Havik											1				1	1		
Sperwer													1		1			2
Torenvalk																		4
Waterral																		1
Waterhoen	4	3	5	104	11	48	78	45	1	4	87	69		79	538	459	785	579
Meerkoet	380	263	99	392	131	782	567	590	251	342	746	172	15	907	5637	4715	2344	1674
Kievit																		39
Watersnip																		66
Witgat											1				1	1		
Kokmeeuw	168	214	150	142	59	370	538	389	5	296	546	77	645		3599	2954	5035	3154
Stormmeeuw		4		1						3	2	1	3		14	11	177	101
Kleine Mantelmeeuw								1					1		2	1	1	
Zilvermeeuw	46	172	44	79	100	252	92	153	2	201	153	13	2		1309	1307	678	459
Grote Mantelmeeuw							1						1		2	1	6	1
IJsvogel											1				1	1	1	
aantal exemplaren	780	828	425	1059	353	1825	1703	1712	415	1175	2504	701	747	1683	15910	13480	13023	9761
aantal soorten	9	13	12	13	9	16	14	16	9	13	22	13	14	10	31	29	28	24

De derde soort qua talrijkheid is de Wilde Eend met 2901 exemplaren. Dit aantal is inclusief de Soepeend en verschilt licht van dat van 2000 (3195) en 2006 (3025). Dit jaar hebben we getracht om Soepeenden van Wilde Eenden te onderscheiden. Van de getelde eenden bleek 15% als Soepeend genoteerd te zijn. Voor 2000 is dit percentage geschat op 10%.

In 2011 zijn verder hogere aantallen geteld van Fuut, Aalscholver, Blauwe Reiger (234, ten opzichte van 87 in 2000), Knobbelzwaan (34 in 2000 en 216 in 2011- wellicht door onvolledige telling van het Centrum in 2000), Grauwe Gans, Zilvermeeuw (459 in 2000 en 1307 in 2011) en vrijwel alle eendensorten.

Opmerkelijke soorten waren een IJsvogel bij de Oostelijke Ringdijk, drie Zwarthalszwanen (meer dus dan de al bekende twee) en een man Carolina-eend. Een zeldzaamheid voor deze periode waren twee Kleine Mantelmeeuwen. Ook werden twee Grote Mantelmeeuwen gezien. De Muskuseend was afwezig terwijl er negen geteld werden in 2006 en één in 2000. Behalve op watervogels is ook gelet op roofvogels. In 2000 werden nog vier Torenvalken geteld, maar in 2006 en 2011 waren ze afwezig, waarschijnlijk door het verdwijnen van ruderaal en ruige terreinen. Nieuw in 2011 was de Havik (1) terwijl ook Sperwer (1) en Buizerd (4) zijn opgemerkt.

Binnen de ring A10 kent Amsterdam een redelijk gevarieerde populatie watervogels. Wilde Eend, Meerkoet en Kokmeeuw maken de bulk uit van het aantal getelde vogels. De grote lijn in de drie Amsterdamse midwintertellingen van 2000, 2006 en 2011 is een toename in de aantallen watervogels. Het is verleidelijk om dit als een gestage toename in de tijd te zien, maar de toename heeft waarschijnlijk voor een groot deel te maken met het weer in de periode voorafgaand aan de tellingen. De hogere aantallen van 2006 en vooral 2011 kunnen duiden op verplaatsingen vanuit het omringende land naar de 'warmere' stad als gevolg van vorst. Anderzijds zijn door de toegenomen bebouwing enkele soorten van de meer ruderaal terreinen verdwenen.

Om te bepalen of toch sprake is van een gestage autonome toename van watervogels in de stad zou er binnen enkele jaren opnieuw een midwintertelling moeten plaatsvinden waarbij in de voorafgaande periode geen vorst van betekenis is geweest.

Met dank aan Ellen de Bruin voor het vele redactiewerk en uiteraard aan alle tellers: Frank van Groen, Guus van Duin, Jan van de Ben, Jip Binsbergen, John van der Woude, Maarten Mooij, Nirk Zijlmans, Roely Bos, Ronald Pieters, Teun van Dijk en Zweitse Scheeringa.

Literatuur

Hornman M., Hustings F., Koffijberg K., van Winden E., SOVON Ganzen- en zwanenwerkgroep Et Soldaat L. 2011. Watervogels in Nederland 2008/09. SOVON-monitoringrapport 2011/03, Waterdienst-rapport BM 10.24. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
Tempelman D. Et F. Visbeem. 2001. Watervogeltelling 15 januari 2000 in de regio Amsterdam. De Gierzwaluw jg. 38 (3/4).